

УДК 911.3:32

Стафійчук В.І.

*ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ
ТА РОСІЇ*

Проаналізовані зовнішньоекономічні та зовнішньополітичні доктрини України та Росії. Акцентовано увагу на відмінностях стратегій розвитку в економічній,

політичній та соціальній сферах і важливості переходу на загальноприйняті норми взаємовідносин.

Ключові слова: стратегія розвитку, зовнішня та внутрішня політика, українсько-російські відносини.

Проанализированы внешнеэкономические и внешнеполитические доктрины Украины и России. Акцентировано внимание на различиях стратегий развития в экономической, политической и социальной сферах и важности перехода на общепринятые нормы взаимоотношений.

Ключевые слова: стратегия развития, внешняя и внутренняя политика, украинско-российские отношения.

The were analyzed the foreign economic and foreign policy doctrines of Ukraine and Russia. The attention was paid to the differences in the strategies of economic, political and social life and the importance of the transition to the generally accepted norms of relationships.

Key words: strategy of development, domestic and foreign policy, Ukraine-Russia relations.

Вступ. Актуальність та постановка проблеми. Досвід центральноєвропейських країн – Польщі, Чехії, Естонії, Литви, Словенії, Хорватії та інших – доводить: чітке слідування поставленим цілям дає змогу в короткий термін досягти позитивних політичних, економічних та соціальних результатів. Натомість Україна, яка мала на початку 90-х рр. XX ст. рівні, а по багатьох показниках – навіть кращі, з ними стартові умови, перебуває на грані авторитарного режиму з корупційно-клановою владою і найгіршими у Європі соціально-економічними показниками.

Причини такого становища в основному суб'єктивні і головна з них – постійне балансування між ЄС та Росією. Саме тому задекларовані в стратегії розвитку до 2020 р. [7] цілі систематично не виконуються. Говорячи про незалежність, євроінтеграцію та загальноєвропейські цінності, українська влада, в якій присутнє сильне російське лобі та ностальгія по СРСР, лише імітує їх втілення. На відміну від тієї ж Естонії, за більш ніж 20 років не було зроблено жодного реального кроку не те що на шляху євроінтеграції, а навіть для творення української політичної ідентичності, об'єднання українців довкола «української ідеї» або, принаймні, подолання у більшості з них колоніальної свідомості та меншовартості. Адже демократична, сильна і стабільна в політичному та економічному відношенні європейська Україна не вписується в стратегічні плани Росії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме такий висновок можна зробити, проаналізувавши зовнішньополітичну та зовнішньоекономічну доктрину Російської Федерації [5,6], заяви російських урядовців [3] та ідеологів популярного нині в цій країні неоевразійства [Л.Гумільов, О.Дугін, І.Ільїн].

Зрозуміло, що українсько-російські стосунки [8] є предметом дослідження багатьох науковців, політиків та публіцистів (М.Брайчевський, З.Бжезінський, Л.Губерський, В.Дергачов, А.Козирев, В.Кубійович, Ю.Липа, О.Майборода, С.Пирожков, О.Сагайдак,

К.Тищенко, С.Трохимчук тощо). Ці дослідження в основному акцентують увагу на передумовах та сучасних проблемах двохсторонніх відносин.

Формулювання цілей статті. В даній статті зроблена спроба:

- по-перше, порівняти стратегічні цілі розвитку України та Росії і виявити їх вплив на подальший розвиток країн та їх позиціонування у світі, що глобалізується;
- по-друге, визначити реально існуючі та можливі політико-географічні наслідки несумісності стратегічних цілей України та Росії.

Виклад основного матеріалу. Звичайно, що головна стратегічна мета – поступальний соціально-економічний розвиток і забезпечення добробуту власних громадян – для обох держав є однаковою, однак шляхи її досягнення у Києва та в Москви є різними. Про це свідчить порівняння української та російської доктрин розвитку [див. табл. 1]. В основу таблиці покладені офіційні стратегії розвитку, заяви вищих посадових осіб та провідні геополітичні доктрини обох держав.

Таблиця 1

Стратегія розвитку України та Росії

<i>Стратегічна ціль</i>	
<i>Україна</i>	<i>Росія</i>
Вступ до ЄС	Втягнення України в митний союз, ЄврАзЕС та інші інтеграційні утворення на пострадянському просторі
Збереження державного суверенітету (незалежності)	Збереження та посилення російського впливу на пострадянському просторі, аж до відновлення єдиної держави
Європейська ідентичність	Євразійство
Українська політична та етнічна ідентичність	Ідеологія «Русского мира», українці (малороси) – складова російського етносу
Збереження цілісності державної території	Заохочення сепаратистських рухів у Криму, на сході та півдні
Чітке визначення державних кордонів	Існування «вільних» кордонів; всіляке відтягування делімітації та демаркації україно-російського кордону
Формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені	Дискредитація України на міжнародній арені
Вступ до НАТО (мета знята після приходу до влади В.Януковича)	Запобігання розширенню НАТО
Відсутність іноземних військових баз в межах держави	Збереження військової присутності в Криму
Помісна Українська православна церква; відновлення історичної правди про УПЦ	Єдина Російська православна церква з центром у Москві; збереження міфу про «тисячоліття православ'я в Росії»
Розбудова сучасного високотехнологічного, наукоємного, енергозберігаючого та експортноорієнтованого господарства	Збереження енергетичної та колоніальної залежності української промисловості і сільського господарства. Подальша маргіналізація українських земель

Розвиток і розширення сфери вжитку української мови	Захист російськомовного населення та продовження русифікації
Відновлення історичної пам'яті про Київську Русь, козаччину, національно-визвольні рухи ХХ ст., Голодомор тощо.	Збереження існуючих історичних міфів про «спільну колыску», «тисячолітню спільну історію», «цивілізаційну місію росіян», Велику Вітчизняну війну та ін.
Розвиток українського (україномовного) книгодрукування, кіно, ЗМІ	Збереження і розширення російського інформаційного простору
Шанування національних героїв та борців за свободу України (Б.Хмельницький, І.Мазепа, С.Петлюра, Д.Донцов, С.Бандера, В.Чорновіл тощо)	Таврування всіх, хто прагнув незалежності України на державному та церковному (анафеми) рівнях. Підтримка ідеї меншовартості українців.

Які ж основні політико-географічні наслідки для України від несумісності її стратегічних цілей з російськими?

В політичній та економічній сферах в Росії ніхто, навіть представники демократичних сил, не приховує планів відновити світову або принаймні євразійську велич країни. *Цілком нормальне прагнення.* Однак, чомусь це планується зробити не за рахунок внутрішніх резервів, не за рахунок покращення рівня і якості життя власного населення, не за рахунок позитивного прикладу, а завдяки підтримці у власного населення ностальгії за ССРСР, приниження інших народів та держав, постійних маніпуляцій в ЗМІ та на міжнародній арені і безпрецедентного тиску на пострадянські держави. В.Путін в жовтні 2011 року сказав: «А що таке Радянський Союз? Це та сама Росія, тільки з іншою назвою» [3].

Прагнучи відновлення Російської імперії або СРСР у будь-якому варіанті, в Москві всіляко затягують демаркацію українсько-російського кордону, розуміючи, що країна з чітко неозначеними кордонами ніколи не зможе стати частиною єдиного економічного, політичного, фінансового та візового європейського простору. Час-від-часу, ніби зондуючи ґрунт, виникають і територіальні претензії: Севастополь, о.Тузла, Керченська протока тощо. Певний провал власної політики в СНД, «Шанхайській п'ятірці», БРІК Росія прагне компенсувати повторним відчуженням України від європейського контексту, як то вже було за часів Б.Хмельницького чи ленінського загарбання.

Таким чином, всупереч задекларованій євроінтеграції, Україну вже залучили до зони вільної торгівлі в рамках СНД і продовжують всілякими методами втягувати її в ЄврАзЕС. Головна мета цих організацій – підтримання величі Росії.

Росії, якщо вона прагне зберегти власну цілісність конче необхідно підтримувати євразійську ідентичність. Серед українців, навіть найбільших русофілів, навряд чи знайдеться хтось, хто вважатиме себе не європейцем. Україна цивілізаційно, навіть не зважаючи на вікову російську колонізацію, завжди була і залишається складовою Європи. На ролі України в збереженні європейської цивілізації наголошував В.Кубійович: «... у ХVІІІ ... окраїнне положення України стало джерелом

великих можливостей. Досі Азія насувалась на наші землі, тепер Азія почала під мирним тиском українських колоністів відступати» [2, с.8]. Нині Азія знову наступає на європейську Україну.

Саме тому Україні важливо рухатися в бік більш демократичних та економічно успішніших західних сусідів, стимулюючи тим самим підвищення стандартів рівня та якості життя, ніж повертатися в минуле. ЄС, не зважаючи на всі його нинішні проблеми, – це рівноправний союз незалежних держав, а ЄврАзЕС – повна його протилежність, себто, монополія Росії в економічній, політичній, інформаційній, ідеологічній сферах.

Однією з основ російської ідентичності нині є православ'я. Існування російського православ'я, до того ж скомпрометованого співпрацею з органами державної безпеки та цинізмом і брехнею вищих церковних діячів, на нинішньому етапі є досить проблематичним. Російська Православна Церква постійно втрачає власні позиції в Росії та світі загалом. У цьому контексті надзвичайно важливим залишається збереження її впливу в Україні, на яку вже нині припадає майже половина парафій РПЦ.

Подвійність стандартів в середовищі РПЦ проявляється у негативному ставленні до незалежності УПЦ. Свого часу добиваючись у XV ст. всіма правдами і, особливо, неправдами власної незалежності від Київського патріархату, в Московському царстві доводили, що вони є іншою державою і іншим народом [4], а нині Патріарх РПЦ Кірілл весь час наголошує, що українці – «це його народ», продовжуючи імперську традицію невизнання існування української нації. За мовчазної згоди українських православних прихожан та під могутнім пресингом дезінформації, яку пропагує РПЦ, Україна – одна з перших і найбільша православна країна сучасності (в Україні понад 15 тис. православних парафій, в Росії – близько 12 тис), залишається відсутньою, на відміну від Греції, Болгарії, Сербії, Румунії, Польщі тощо, як самотійна одиниця на православній мапі світу.

Одним із головних аргументів російських володарів та їх вірнопідданих в Україні на користь новітнього об'єднання є міфи про «єдину колиску» «тисячолітню спільну історію» «слов'янську та православну єдність». З одного боку, величезна кількість високоосвічених людей різних часів і народів давно і обґрунтовано довела їх антинауковість. З іншого слов'янський та православний світ не обмежується Росією, яка навпаки з року-в-рік втрачає свою православно-слов'янську ідентичність (швидкі темпи зростання прихильників ісламу та буддизму, збільшення частки етносів тюркської, кавказької груп).

Зазначимо, що лєвова частка слов'янських (Польща, Чехія, Словаччина, Словенія, Болгарія, Хорватія, Сербія, Чорногорія, Македонія) та православних (Болгарія, Румунія, Кіпр, Греція, Сербія, Чорногорія, Македонія) держав вже є складовими або робить реальні кроки до повноправного членства у ЄС. Це, як показує статистика міжнародних

економічних відносин і практика двохсторонніх контактів останніх років, жодною мірою не заважає розвитку їх партнерських стосунків з Росією. Україну і її громадян, у разі руху в бік Європейського Союзу, постійно лякають погіршенням стосунків з Росією.

Невігластво української влади та нахабство російської останнім часом призвели до появи і швидкого поширення ще одного міфу. У наукових колах Росії вже традиційним є ототожнення руського та російського (історія Київської Русі розглядається як історія Росії, історичні факти європейськості Київської Русі, Галицького-Волинського князівства, Руського королівства часто записуються в актив Росії; російська мова стала «русским языком», а росіяни – «русскими» тощо). «Пострадянський простір» в Росії вже давно став просто «російським». Нині навіть серед ліберально налаштованих російських геополітиків, політико-географів і політиків замість усталеного у світі терміну «слов'янська цивілізація» (хоча, на нашу думку, існування останньої теж дискусійне) для того ж регіону вживається термін «православно-російська» (цікаво, яке місце в ній відводиться полякам, словенам, чехам, словакам, хорватам і що в цій цивілізації роблять татари, башкири, удмурти, казахи, киргизи, узбеки і т.д.). Головним апологетом такого підходу є підтримуваний офіційним Кремлем «Русській мір».

Показово, що навіть прогресивні російські політико-географи час-від-часу не гребують «вишукано» підкреслити меншовартість українців та України. Зокрема, В.Колосов зазначає: «... після розпаду СРСР, українське керівництво всерйоз наголошувало, що потрібно вживати вислів «в Україні», а не «на Україні», і лише так ніби то правильно говорити про суверенну країну (тоді вже потрібно було б приєднатися до цих вимог і Кубі)» [1, с.268].

Росія постійно (часто вустами запопадливих представників владної Партії регіонів) звинувачує Україну в дискредитації росіян та російськомовного населення. Хоча будь-яка здравомисляча людина, проаналізувавши динаміку збільшення російськомовної преси, відсоток російського мовлення на телебаченні, співвідношення частки етнічних росіян та російськомовних шкіл тощо, побачить дискримінацію ... українців в Україні. Вимагаючи від України, часто в ультимативній формі, розширення прав росіян, Росія повністю нехтує права українців, що проживають на її території. Лише з 2010 р. ліквідовано Об'єднання українців Росії, Федеральну національно-культурну автономію українців Росії та закрито Бібліотеку української літератури в Москві. Про україномовні школи, телевізійні канали та пресу годі й говорити. І нинішня українська влада не хоче цього помічати.

Чому ж Росія так відмовляється від власної ідентичності і намагається зберегти імперську за рахунок України і українців. Відповідь очевидна: величезна кількість міфів рухне разом з історією про месіанство, безкорисну допомогу і просвітництво серед інших народів. Цікаво, чи

існує в історії приклад, коли колонізатор отримував менше зиску від колонізованого?

Зрозуміло, що не варто йти на конфронтацію з північно-східним сусідом. Варто завжди відстоювати власні національні інтереси, намагаючись вибудовувати цивілізовані і взаємовигідні стосунки. Можливо колись і в Росії зрозуміють, що не можна вибудовувати власну велич на пониженні інших.

Висновки. Жодною мірою не варто вимальовувати з Росії єдиного ворога України на нинішньому етапі. Найбільшим ворогом є самі українці і влада, якій вони делегують свої повноваження. Навіть через двадцять років після здобуття незалежності значна частина українців залишається рабами стереотипу меншовартості та власних лінощів. Якщо українцям байдуже якою мовою говорити і яким героям складати шану, а українській владі байдуже куди рухається країна (головне – приватні інтереси), то майбуття у такої держави досить примарне.

Головними політико-географічними наслідками відмінності стратегічних цілей України та Росії для нашої держави є:

- відсутність членства в ЄС;
- загроза територіальної цілісності;
- «прозорі» кордони з РФ та відсутність їх демаркації;
- подальше розмивання української ідентичності;
- відсутність цілісної помісної Української Православної церкви;
- засилля проросійського лобі у Верховній Раді, урядових структурах та партійно-політичній системі;
- дискредитація України на міжнародній арені;
- наявність військової бази РФ при декларуванні позаблоковості;
- використання Росією економічних стосунків для досягнення політичних цілей;
- повторна втрата суверенітету та колонізація.

Все це результат того, що Росія більш послідовно втілює поставлені стратегічні цілі і використовує при цьому весь арсенал власних можливостей у політичній, економічній, соціальній, інформаційній сферах. Тож Україні потрібно, або відмовитися від задекларованих раніше цілей, або перестати балансувати між Європою та Росією і цілеспрямовано поповнювати реальними справами свій європейський вибір, деколонізуючи політику, економіку і свідомість власних громадян. І в Україні, і в Росії варто усвідомити, що ми – різні і кожен має право на власний шлях. Однак це не заважає конструктивній і взаємовигідній співпраці між нашими державами. А ще варто пам'ятати, що коли намагаєшся одночасно йти в двох протилежних напрямках, то в кращому разі стоїш на місці. А подібні кроки на міжнародній арені лише псують імідж України (знову ж таки на користь Росії) як передбачуваного партнера.

Використані джерела:

1. Колосов В.А., Мироненко Н.С. Геополитика и политическая география: Учебник для вузов. – М.: Аспект-Пресс, 2002. – с.268

2. Кубійович В. Географія України і сумежних країв. – Краків-Львів: Укр. вид-во, 1943. – 516 с.
3. Лосєв І. Спізнili зiзнання / Ігор Лосєв // Український тиждень. – №46 – 11-17.11.2011 – с.28.
4. Могильницька Г. Хроніка великого ошуканства. – К.:2009. – 96 с.
5. Концепція зовнішньої політики РФ [електронний ресурс] – режим доступу: <http://kremlin.ru/acts/785>.
6. Приоритети зовнішньої політики [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.3ys.ru/teoreticheskie-i-metodologicheskie-problemy-formirovaniya-politiki-bezopasnosti/prioritety-vneshnej-politiki.html>.
7. Стратегія розвитку України до 2020 р. [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=90%3A-2020-&catid=36%3A2010-09-13-13-04-19&Itemid=70&lang=ru
8. Українсько-російські відносини [Електронний ресурс] – режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Українсько-російські_відносини